Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра політичної соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО

директор навчально-наукового інституту
соціології та медіакомунікацій

Олена МУРАДЯН

«28» серпня 2026 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Критична соціологія

рівень вищої освіти бакалавр
галузь знань С соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
спеціальність С5 Соціологія
освітня програма соціально-політичні та маркетингові дослідження
вид дисципліни за вибором
факультет ННІ соціології та медіакомунікацій

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою ННІ соціології та медіакомунікацій

“26” серпня 2026 року, протокол № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Литовченко Артем Дмитрович, к. соц. н., доцент, доцент ЗВО кафедри політичної соціології ННІ соціології та медіакомунікацій, Нехаєнко Оксана Василівна, докт. філ-ії з соц-ії, доцент ЗВО кафедри політичної соціології ННІ соціології та медіакомунікацій

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології

Протокол від “26” серпня_2026 року № 1

Завідувач кафедри політичної соціології

_____ Бойко Д. М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»
назва освітньої програми

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
«Соціально-політичні та маркетингові дослідження»

_____ Мурадян О. С.
(підпис) **(прізвище та ініціали)**

Програму погоджено науково-методичною комісією ННІ соціології та медіакомунікацій

Протокол від “ 26 ”_серпня_2026 року № 1

Голова науково-методичної комісії ННІ соціології та медіакомунікацій

_____ Сорока Ю. Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Критична соціологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності С5 Соціологія освітньо-професійної програми «Соціально-політичні дослідження»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – надання студентам повноцінної, багатомірної картини парадигмального стану соціологічної науки шляхом розгляду «альтернативної» прото-парадигми критичної соціології; висвітлення теоретико-методологічної бази здійснення однієї з найважливіших функцій соціологічної науки, а саме соціального інжинірингу та продукування рекомендацій конструктивного соціального корегування; практика критичного наукового аналізу суспільних явищ та процесів.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

1. доповнити та поглибити знання студентів з історії соціології
2. підготувати студентів до вивчення курсу політичної соціології та до написання дипломних робіт
3. визначити сутність, центральні принципи та питання, межі, особливості, цілі критичного підходу у соціології;
4. розкрити парадигмальний потенціал критичного підходу;
5. познайомити студентів із основними критичними теоріями в соціології та їхніми теоретичними витоками;
6. проаналізувати можливості застосування критичного підходу для теоретичного та емпіричного аналізу сучасного суспільства;
7. визначити співвідношення між функціями соціології, зокрема між функцією ви продукування об’єктивної істини та консультативн-конструктивною функцією;
8. познайомити студентів з головними тенденціями сучасного розвитку критичної соціології;
9. розглянути можливості застосування досягнень критичного підходу для аналізу різних соціологічних теорій.

1.3. Кількість кредитів 6

1.4. Загальна кількість годин 180*

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-й
Семестр	
3-й	-й
Лекції	
48 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
48 год.	год.
Лабораторні заняття	

год.	год.
Самостійна робота	
84 год.	год.
у тому числі індивідуальні завдання	
20 год. (за рахунок самостійної роботи)	

** у разі формування малочисельних груп обсяг аудиторного навчального навантаження, відведеного на вивчення навчальної дисципліни, зменшується відповідно до Положення про планування й звітування науково-педагогічних працівників Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.*

1.6. Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

ЗК 4 Здатність бути критичним і самокритичним
ЗК 5 Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності)
ЗК 6 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
ЗК 8 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями
ЗК 10 Здатність генерувати (креативність) нові ідеї
ЗК 11 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
СК 1 Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології
СК 2 Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій
СК 3 Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому
СК 6 Здатність застосувати соціологічний дослідницький інструментарій

1.7. Перелік результатів навчання, що формує дана дисципліна

ПРН 1 Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності
ПРН 2 Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми
ПРН 3 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі
ПРН 4 Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач
ПРН 8 Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури
ПРН 14 Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень

1.8. Пререквізити: Історія соціології

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ: критика як форма та засіб наукового пізнання соціального світу

Загальнонаукові, філософські та соціологічні засади критичного пізнання соціального світу. Уявлення про ідейну навантаженість будь-якої соціальної теорії. Наукові та екстра-наукові заперечення можливості існування

теоретичної та практичної неупередженості при вивченні суспільства. Оцінка позитивістських позицій як «контр-наукової нещирості». Неупередженість, нейтральність, байдужість, відповідальність та специфіка соціологічної об'єктивності. Уявлення про принципову різницю між точними, природними та соціальними науками. Відповідальність вченого за оцінку об'єкту, що вивчається, нерозривність суб'єкту та об'єкту соціального пізнання. Критика без пропозицій та «гебельсівські» мотиви її заперечення.

Тема 2 . Критична соціологія: теоретичні та ідейні витоки

Суспільство, як система, що її змінюють. Межі та парадокси соціологічної об'єктивності. Уявлення про неминучість політично-ідеологічного ефекту та тенденційних будь-яких соціологічних висновків. «Емоційний нейтралітет» як ідеологічна позиція. Чи можлива соціологія без оцінки? Теорія Карла Маркса як фундамент та перший приклад критичної соціологічної теорії. Експлуатація та відчуження: зародження фундаментальних понять. Соціально-політична активність соціолога як запорука «щирої тенденційності». Розвиток марксистської критичної соціології: А.Грамші, Д.Лукач, М. Ліфшиць. Теорія Р.Міллса як «альтернативне джерело».

Тема 3. Критична соціологія як дослідницький підхід та методологічна прото-парадигма.

Критичний підхід до аналізу соціальних явищ та процесів як альтернатива описовому та інтерпретуючому підходам. Теза про «включений» характер соціологічної діяльності. Заперечення «зовнішнього» характеру соціальної реальності щодо дослідника. Суспільство як «не-природній» феномен. Проблематика центрального питання: замість «Як можливе суспільство?» - «Чи повинне суспільство бути таким?». Критика як метод пізнання. Компенсаційний потенціал критичного підходу. Критична соціологія як «невизнана», але успішна методологічна парадигма. Залучення до критичного підходу марксизму, фрейдизму, неомарксизму та неофрейдизму.

Тема 4. Центральні поняття критичної соціології

«Критика критики». Відчуження: масштаби і характер явища. Експлуатація та її культурно-ідеологічні наслідки: наука, політика і освіта як маскування експлуатації. Суспільство споживання. Гегемонія та ідеологія. Дискурси. Затьмарення (божевілля) розуму: критика раціональності. Комплекси та компенсації соціального масштабу. Маніпуляція та її викриття.

Тема 5. Ліворадикальна критична соціологія Франкфуртської школи

Франкфуртська школа: методологічні та ідейні принципи. Наукові та політичні позиції ліворадикальної соціології. Від критики суспільства до його переробки. Суспільство як поєднання суб'єкту та об'єкту. Неомарксизм плюс неофрейдизм. М. Хоркхаймер: тотальне заперечення як інструмент перетворення суспільства і подолання розриву між емпірикою та теорією. Т. Адорно: від раціональності просвітництва до тоталітарних міфів. Е.Фромм: експлуатація та некрофілія, залежність від свободи. Г.Маркузе: одновимірна людина, одновимірна цивілізація. Європейська буржуазна раціональність як «затьмарення розуму». Соціологічна «війна на два фронти» (анти-капіталізм та критика «радянського соціалізму»). Інші прізвища Франкфуртської школи: В. Беньямін, А. Лефевр, А. Горц, Л. Льовенталь, Х. Роза, А. Хоннет, Бьон-Чхоль Хан та ін.

Тема 6. Сучасні форми існування критичної соціології.

Конфліктологічні теорії як версії критичного підходу. Соціологія ідеології: «антигуманізм» Л.Альтюссера у сучасному критичному вимірі. «Теорії меншин»: розвиток феміністичних, гендерних, екологічних, «етнорелігійних» наукових та псевдо-наукових концепцій як ілюстрація

парадоксальності критичного підходу. Критична соціологія дискурсу. «Тиха окупація» критичної соціології: поглинання опонентів соціологічним мейнстрімом. Анархистські версії критичного підходу у соціології. «Фігури замовчування» та «перевертні» критичної соціології у пострадянських соціальних науках. «Альтернативні» та ірраціоналістичні версії критичної соціології. Ідеологічні наслідки розвитку критичної соціології.

Тема 7. Критичний потенціал некласичних теорій влади: дисципліна, символічне панування і соціальне відтворення

М. Фуко, П. Бурдьє, Н. Еліас, Е. Гофман, Ж. Дельоз, Дж. Батлер. Від критики класового панування до аналізу розосереджених, символічних, дискурсивних і повсякденних форм влади. М. Фуко: дисциплінарна влада, нагляд, нормалізація, дискурс, біовлада та урядування. Влада як продуктивна сила і проблема «влади без центру». П. Бурдьє: поле, габітус, капітали, символічна влада і символічне насильство. Соціальне відтворення нерівностей та проблема «невидимого» панування. Н. Еліас: цивілізаційний процес, взаємозалежність, монополізація насильства та перетворення зовнішнього примусу на самоконтроль. Е. Гофман: стигма, тотальні інституції, нормативний порядок і мікромеханізми соціального контролю. Ж. Дельоз: перехід від дисциплінарних суспільств до «суспільств контролю» та трансформація механізмів нагляду. Дж. Батлер: нормативність, перформативність, тілесність і влада соціальних категоризацій. Як соціальний порядок відтворюється без прямого примусу та чому відносини нерівності можуть сприйматися як природні, нормальні й самоочевидні

Тема 8. Напрямки та об'єкти критики: поняття, методи, концепції, інтерпретації

Кордони критики: від критики якостей суспільства до критики суспільства взагалі; від критики парадигмальним помилок до критики соціології в цілому. Критика понять: «свобода», «демократія», «тоталітаризм», «легітимність», «справедливість», «стратифікація», «культура», «цивілізація», «дискурс», «дискримінація», «толерантність». Критика методів: вади антропологічних, системних, математичних, позитивістських методологій. Критика концепцій: «громадянське суспільство», «політична культура», «комунікація», «ціннісні трансформації», «демократичний транзит», «світ-система», «глобалізація», «права людини» та ін. Критика «підгрунтя» інтерпретацій на прикладі праць М.Вебера, Ю.Хабермаса, Ф. фон Хайєка, Ф. Фукуями, Р. Інглхарта, І.Валерстайна, М.Фуко та ін. Проблема «замкнутого кола критики».

Тема 9. Критичний дискурс-аналіз

Поняття дискурсу в соціології. Концептуальні схеми та підходи до аналізу дискурсів. Критичний дискурс-аналіз: від «базису» (критичний аналіз соціальних функцій мови) до «реінтерпретацій» (Т. ван Дейк, Н.Феркло, Е.Лакло, Ш.Муфф, Р.Водак, К.Шафнер). Дискурс-аналіз як метод критики загального масштабу. «Війна» особистості із структурами мови, що породжують/закріплюють експлуатацію. Критика дискурсивних «теорій меншин».

Тема 10. Політична коректність у подвійному дзеркалі критичної соціології

Політична коректність та її критико-теоретичні витоки. Дистанція між критичною соціологією та американською пост-маркузіанською критичною теорією. Політична коректність як габермасівський проєкт. Мовні коди та маскультові передписання політичної коректності. Соціальні та політичні ефекти політичної коректності: між антидискримінацією та диктатурою меншості.. «Великий Американський Відкат» політичної коректності: процеси та перспективи в полі політичної коректності.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		лекції	пр.	лаб.	інд.	СР
Тема 1: Вступ: критика як форма та засіб наукового пізнання соціального світу	10	2	2			6
Тема 2: Критична соціологія: теоретичні та ідейні витоки	20	6	6			8
Тема 3: Критична соціологія як дослідницький підхід та методологічна парадигма	20	6	6			8
Тема 4: Центральні поняття критичної соціології	20	5	5			10
Тема 5: Ліворадикальна критична соціологія Франкфуртської школи	20	6	6			8
Тема 6: Сучасні форми існування критичної соціології	20	6	6			8
Тема 7: Критичний потенціал некласичних теорій влади: дисципліна, символічне панування і соціальне відтворення	10	2	2			6
Тема 8: Напрямки та об'єкти критики: поняття, концепції, методи, інтерпретації	20	5	5			10
Тема 9: Критичний дискурс-аналіз	20	5	5			10
Тема 10: Політична коректність у подвійному дзеркалі критичної соціології	20	5	5			10
Усього годин	**180**	**48**	**48**			**84**

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	***Критична соціологія: теоретичні та ідейні витоки*** *Питання семінару:* 1. Роль критики в науці. Чи може критика бути «неконструктивною»? 2. Природа та специфіка соціологічної об'єктивності 3. К.Маркс та марксизм: критичний потенціал *4.* Відповідальність та позиція вченого: між наукою та ідеологією.	2
2	***Критична соціологія як методологічна парадигма*** *Питання семінару:* 1. Критика як метод пізнання 2. Стратегія критики: «пізнати» - «пояснити» - «змінити»	6

	3. Марксизм та фрейдизм: позитивні ефекти несумісності 4. Соціолог та суспільство: поєднання суб'єкту та об'єкту	
3	***Критична соціологія як дослідницький підхід та методологічна парадигма*** *Питання семінару:* 1. Класово-формаційний підхід до політики Карла Маркса 2. Критична традиція в марксизмі 3. Аналітичний марксизм 4. Пост- та неомарксизм у сучасній перспективі	6
4	***Центральні поняття критичної соціології*** *Питання семінару:* 1. Відчуженість: межі застосування поняття 2. Експлуатація: від економічних до соціальних трактувань 3. Суспільство споживання: реанімація поняття 4. Гегемонія, ідеологія, дискурс	5
5	***Ліворадикальна критична соціологія Франкфуртської школи*** *Питання семінару:* 1. «Радикальна» наука: мотивація та недоліки 2. М.Хоркхаймер. 3. Т.Адорно 4. Г.Маркузе	6
6	***Сучасні форми існування критичної соціології*** *Питання семінару:* 1. Критичний потенціал конфліктологічних концепцій 2. Апологетична соціологія як головний об'єкт критики 3. Виродження критики: дискурсивні «теорії меншин» 4. Особливості пострадянської критичної соціології	6
7	***Ідеологічні наслідки розвитку критичної соціології*** *Питання семінару:* 1. Межа між об'єктивністю та відповідальністю 2. Нові ідеології: парадоксальні наслідки критичної соціології 3. Критика без соціології: «перемога» лівого радикалізму над наукою 4. Критик як опозиціонер: смерть аналізу	2
8	***Напрямки та об'єкти критики: поняття, концепції, методи, інтерпретації*** *Питання семінару:* 1. Проти позитивізму без антипозитивізму 2. Очищення соціологічної термінології 3. Соціологія як антинаука 4. Чи можлива «об'єктивна інтерпретація»?	5
9	***Критичний дискурс-аналіз*** *Питання семінару:* 1. Соціологічні основи дослідження дискурсів 2. Соціологічна критика мови та дискурсу 3. Деконструкції та «злам» дискурсу 4. Ідеологічні та світоглядні наслідки застосування критичного дискурс-аналізу	5
10	***Політична коректність у подвійному дзеркалі критичної соціології*** *Питання семінару:* 1. Витоки та обґрунтування політичної коректності 2. Гілки та версії політичної коректності	5

	3. Стан та перспективи політичної коректності 4. Кейс-аналіз політичної коректності	
Усього годин		**48**

5. Завдання для самостійної робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	*Підготування усного огляду* «Критика як форма та засіб наукового пізнання соціального світу»	6
2	*Підготування усного огляду «*Критична соціологія: теоретичні та ідейні витоки»	8
3	*Підготування питань для дискусії «*Критична соціологія як методологічна парадигма»	8
4	*Підготування до термінологічної дискусії з теми «*Центральні поняття критичної соціології»	8
5	*Підготування «наслідкової карти» діяльності Франкфуртської школи*	8
6	*Підготування огляду «*Сучасні форми існування критичної соціології»	6
7	*Підготування усного огляду ідеологічних наслідків діяльності Ю. Хабермаса*	10
8	*Підготування усного огляду методів наукової критики*	10
9	*Робота над навчальним аналітичним матеріалом за темою «*Критичний дискурс-аналіз»	10
10	*Складання переліку кейсів політичної коректності для аналізу*	10
	Усього годин	**84**

6. Індивідуальні завдання

Аналітична робота

7. Методи навчання

Лекції, презентації, семінари, робота в групі, розв'язання аналітичних професійних задач

8. Методи контролю

2 контрольні роботи, передбачені навчальним планом, творче завдання (аналітична робота із співбесідою-презентацією), робота на семінарах (виступи, доповіді).

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота										Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Аналітична робота	Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	20	20	40	100
10					10								

Мінімальний бал для допуску до заліку: 10 балів

Критерії оцінювання контрольної роботи

Відповідь повна, або з однією незначною помилкою	20 балів
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	13-19балів
Відповідь не досить повна, та (або) із суттєвими помилками	8-12 балів
Відповідь не повна, містить суттєві помилки	до 7 балів

Відповідь майже відсутня та (або) не відповідає запитанню	0 балів

Критерії оцінювання творчого завдання

Виконане без помилок або з однією-двома незначними помилками	35-40 балів
Виконане з трьома-чотирма значними й незначними помилками	21-34 бали
Виконане не повністю та (або) із суттєвими помилками	10-20 балів
Виконане не повністю, містить суттєві помилки	до 9 балів
Виконання часткове, не відповідає поставленим завданням	0 балів

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
0-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Bourdieu, Pierre & Boltanski, Luc. La production de l’idéologie dominante. — P.: Demopolis,2008. — 157 p.

2. Bourdieu, Pierre. La Distinction: critique sociale du jugement. — P.: Minuit, 1979. — 670 p.

3. Cherniak, Kseniia & Lytovchenko, Artem. (**2023**). Positioning Post-Soviet Sociology in Global Sociology: Between the Global South and the Global North. Studies of Transition States and Societies, DOI: https://doi.org/10.58036/stss.v0i0.1067

4. Chomsky N. Profit Over People: Neoliberalism and Global Order. Seven Stories Press, 1999; Random House, 2017. – 89 p.

5. Chomsky, Noam (2003). Objectivity and Liberal Scholarship. The New Press. Red & Black.142 p.
6. Chomsky, Noam (2006). Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy.Metropolitan Books, 2006. – 320 p.
7. Chomsky, Noam (2017). Requiem for the American Dream: The 10 Principles of Concentration of Wealth & Power. Seven Stories Press, 2017. - 172 p.
8. Lytovchenko A. The destruction of political space: the case of Ukraine, 2014 / A.Lytovchenko, O. Muradyan // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. – VI(26), I.: 156. – 2018. – p. 104-107 (in English) http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_vi_156_26.pdf
9. Lytovchenko A., Boiko D., Yashkina D and Jørn Holm-Hansen . The Discourse of Moderation and Cohesion as an Effective Electoral Tool: Sluha Narodu in Ukraine's 2019 Parliamentary Campaign. In Aasland, Aadne, Kropp, Sabine, eds. 2021. The Accommodation of Regional and Ethno-cultural Diversity in Ukraine. Cham: Palgrave Macmillan. 2021. P. 111-142 https://doi.org/10.1007/978-3-030- 80971-3_5
10. Marcuse, Herbert (1991). One-dimensional Man: Studies in Ideology of Advanced Industrial Society. New York: Routledge. 261 p.
11. Nekhaienko O.V., Lytovchenko A.D. (**2025**) Historical sociology of urbanization: cities as arenas of power struggles. Habitus.(70), 48-54 DOI: https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.70.7
12. Nekhaienko, O., Yashkina D., Lytovchenko, A., Boiko D., Zaporozhchenko R. (**2024**). Discursive (re)production of social cleavages in the 2019 Ukrainian parliamentary elections. Southeast European and Black Sea Studies, DOI: https://doi.org/10.1080/14683857.2023.2221956
13. Аґамбен Дж. (**2022**) Друг. Чотири есеї про політику \ Переклад і впорядкування Олександра Тимофеєва. — Дніпро, 2022
14. Горбач Д. 2004 і далі: «Олігархічна демократія» та кризи. «Спільне». **2024** https://commons.com.ua/uk/oligarhichna-demokratiya-ta-krizi/
15. Латур, Брюно; Колгас, Рем та ін. А комусь ще подобаються міста? Екологія проти модернізації. — К.: IST Publishing, 2021. — 164 с.
16. Соціологія модерну та модернізації [Електронний ресурс] : підручник для студ. спеціальності 054 «Соціологія», спеціалізації «Врегулювання конфліктів та медіація» / П. В. Кутуєв, А. В. Багінський, О. І. Василець, М. Н. Єнін, О. М. Казьмірова, Т. В. Коломієць, Г. О. Коржов, Д. В. Макаренко, І. В. Мацко-Демиденко, І. В. Пиголенко, О. П. Северинчик, О. Л. Якубін; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 3333 кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 355 с.
17. Литовченко А. (**2024**). Прояви ґендерної нерівності в сфері вищої освіти. У Ґендерна рівність в освіті та через неї: навчальний посібник / за ред. К. Б. Левченко, О. С. Мурадян. Харків, 2024. С. 222-231. https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/tsili-staloho-rozvytku/gender/book.pdf
18. Литовченко А.Д., Мурадян О.С. Неомарксистський погляд на політику: критична науково-суспільна програма / Литовченко Артем, Мурадян Олена // Історія політичної думки: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, І. Ю. Вільчинська та ін.]; 2-е вид., перероб. і доп. – Львів: Новий Світ-2000, 2017. – Т.2.: XX - початок XXI ст. - 598 с. - С. 128-148
19. Нехаєнко Оксана, Литовченко Артем (**2023**). Концепт «винайденої традиції» Хобсбаума- Рейнджера в соціологічному аналізі освіти. Соціологія та сучасні соціальні трансформації: Матеріали XVI Міжнародної конференції студентів та молодих науковців (Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 17 листопада 2023 року). К.: Видавництво «Наукова столиця», 2024.- с. 87-90 https://sociology.knu.ua/sites/default/files/newsfiles/2023-sociology-and-contemporary-social-transformations-proceedings.pdf
20. Литовченко А., Бойко Д., Яшкина Д., Холм-Хансен Й. (**2023**). Дискурс

поміркованості та згуртованості як ефективний електоральний інструмент: «Слуга народу» під час української парламентської кампанії 2019 року. *Ideology and Politics Journal*. 3(22), 2023. 93-118https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.03.00005

Допоміжна література:

1. Була С. П., Свідерська О. І. (**2024**) Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. Політикус. Одеса, 2020. № 4. С. 21-25. DOI: 10.24195/2414-9616.2020-4.3.
2. Булгаков Д. (**2024**) Маніпуляції у мас-медіа як інструмент політичної боротьби. Політичне життя. №2. 2024. – с. 131-136
3. Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму / Пер. з нім. В. Купліна. — К.: Дух і літера, 2011. — 320 с.
4. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Пер. з нім. А. Дахнія. — Львів: Астролябія, 2006. — 416 с.
5. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритости. — Львів: Літопис, 2000. — 320 с.
6. Литовченко А. Д. Авторитарна особистість; Альтерглобалізм; Вульгарний соціологізм; Історична соціологія; Відчуження в політичній сфері; Гегемонія; Демонстративне споживання; Ідеологія; Когнітаріат; Критична соціологія; Ліворадикальна соціологія; Наука і ідеологія; Споживання суспільство; Політична соціологія; Утопія соціальна; Франкфуртська школа / Соціологія: терміни і поняття. Навчальний словник-довідник/ За загальною редакцією В. М, Пічі [Н. В. Ковалиско, Ю.Ф. Пачковський, О.І. Пташник-Сердюк та ін.]. Львів: «Новий Світ- 2000», 2018 р. – 718 с.
7. Литовченко А. Альтюссер Луї П'єр; Горкхаймер Макс; Кропоткін Петро; Ленін (Ульянов) Володимир; Маркузе Герберт / Історія політичної думки: навч. енцикл. словник-довідник для студентів вищ. навч. закл. / За заг. ред. Н.М. Хоми [В.М.Денисенко, Л.Я.Угрин, Г.В.Шипунов та ін.]. – Львів: Новий Світ-2000, 2014. – 766 с.
8. Литовченко А.Д. Гоулднер Алвін Уорд; Тіллі Чарльз / А. Литовченко / Історія соціологічної думки : навчальний енциклопедичний словник-довідник / за наук. ред. В. М. Пічі [Н.В. Коваліско, В.М. Онищук, Н.М. Цимбалюк та ін.]. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2016. – 744 с.
9. Шульга М. Збій соціальної матриці : монографія / М. Шульга. – К. : Інститут соціології НАН України, 2018. – 284 с. – URL : https://isoc.com.ua/assets/files/news/2019/shulga_social_matrix_05-12.pdf.
10. Щедрова Г. П. Політична соціологія електронного простору України: сучасні тенденції / Г. П. Щедрова. – 2019. – URL : http://ir.duan.edu.ua/ handle/123456789/1757.
11. Українське суспільство 1994-2004: Моніторинг соціальних змін (Розділ третій). Київ: ІС НАНУ, 2005.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Відкриті ресурси з критичної соціології формувальної історії https://thesociologicalreview.org/announcements/news/connected-sociologies-curriculum-project-completion/
2. Відеолекції та завдання з Критичного мислення http://criticalsociology.org/classroom_tools/
3. Журнал «Критична соціологія» https://journals.sagepub.com/home/crs
4. Mapping Social Theory and Sociology (with sociology of Frankfurt school cluster) https://omeka.cloud.unimelb.edu.au/mapping-social-theory-and-sociology/exhibits/show/theorists/item/376
5. Відеолекції з соціальної теорії (включно з критичною соціологією пізнього капіталізму) https://www.uibk.ac.at/de/socialtheory/social-theory-lectures/
6. Безкоштовний онлайн-курс із сучасної соціальної теорії https://cursa.app/en/free-course-foundations-of-modern-social-theory